

A képzelt vidék – a lehetséges, megteremtett és megélt vidékiség

The Rural Imaginary: Possible, Socially Constructed and Experienced Rurality

Tomay Kyra¹ – Lajos Veronika²

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2022.11>

Beérkezés: 2021. 12. 27.

Elfogadás: 2022. 01. 14.

„Megunod a városi életünk tarka-cifra hiábavalóságait, meg az alakoskodás, mesterkéeltség ezerféle nemeit, s elvágódol oda, ahol a szív egyszerű, de annál természetesebb érzelmeivel fogadnak – falura, ez idylli magányra, hogy elkábult lelked visszanyerje természetes frissességét, rugékonyságát, hogy megerősödjék emberek felőli hited, reményed.”
(Hunfy 1873)

Elég a bukolikus költészetre gondolnunk, hogy lássuk, már az ókori görögöknél is megjelent város és vidék szembeállítás, a városból az idealizált vidékre (Bell 2006) való elvágódás; és időről időre azóta is felerősödik a jellemzően nagyvárosi embereknek az aktuális társadalmi struktúrából való kivonulási hulláma (Szijártó 2002). A kilépési gyakorlatoknak köszönhetően kialakuló ellenvilágok idővel a fősodorba kerülnek, és helyüket újabb alternatív világképek veszik át.

A vidék, a vidék iránti nosztalgia forrása egyrészt a turizmus, különösen a falusi, vidéki turizmus, amikor a nagyvárosi „mókuserékből”, az ott végzett munkából kiszakadva (és abból finanszírozva) a vidék a szabadság, a pihenés, a harmónia terepévé válik, ekként a vidékre költözés vagy a tartósabb vidéki lét a feltöltődés, pihenés, szabadság, lazaság metaforájaként vonzza a nagyvárosi embereket. Másfelől a vidék esztétizálásának, a vidéki életmód vágyának terepe a (hamis) történelmi nosztalgia is, legyen szó akár a paraszti világ mint az „igazi” közösség, egyszerű, természetközeli

1 PTE BTK Szociológia Tanszék, email: tomay.kyra@pte.hu

2 ME Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék, email: lajos.veronika@uni-miskolc.hu

életképéről, akár a földesúri, kismemesi világ iránti nosztalgiairól és vágyról. A lakberendezésben hódít a rusztikus, a country,³ a provençe-i stílus, a népszerű turisztikai célpontok között Toszkána és Provence, a vendéglátásban a helyi termék, a slow food és a „házas, vidéki ízek”.

Szakirodalmi felvezető

Jelen tematikus lapszámban ezt az elképzelt vidéki térbe történő elvagyódást, annak diszkurzív és mindennapi gyakorlatait vizsgáljuk a szociológia és a kulturális antropológia szemszögéből. Elképzelt és konstruált, amennyiben a vidékről, a vidéki életről szóló, döntően városi középosztálybeli, globális gondolkodás, vidékkép indítja el a mobilitást, ami ugyanakkor a vidéki élet megvalósításának mikéntjére is erős hatással van.

A vidék és város egyik első megkülönböztetése visszavezethető az empirikus valóság megismerésére és leírására használt két klasszikus ideáltípushoz, a közösség (*Gemeinschaft*) és a társadalom (*Gesellschaft*) fogalmához (Tönnies 2004: 9). Ebben az evolucionista és esszencialista keretben a vidék (a közösség) a várossal (a társadalommal) szemben helyezkedik el, a közösséget a régi és a hagyományos, a társadalmat pedig az új és a modern jelző írja le. Ehhez a szembeállításához igen gyakran társul a falu-város kontinuum képzete, miszerint a kettő viszonya hierarchikus és egy fejlődési láncon ábrázolható (például Redfield 1947: 293–294). A közösség és társadalom fenti megkülönböztetése, „bár rendre érik kritikák, máig az egyik kiindulópontja maradt a kutatásoknak” (Kovács 2012: 7). A vidék és a város összetartozását hangsúlyozó elképzelés az 1980-as évek végétől vált bevetté a vidékszociológiában (Megyesi 2007: 28), köszönhetően a vidék konstruktivista megközelítésének és a kulturális fordulatnak (Cloke 1997, Csire 1999: 153, Csurgó 2013: 23).

A konstruktivista megközelítésmód alaptézise szerint e két kategória jelentése nem ragadható meg külön-külön, hanem a vidék a városhoz való viszonyában értelmezhető. Hasonlóan a kultúra deterritorializációjához, vagyis földrajzi kötöttségének megszűnéséhez, a „vidék” fizikai térhez rögzítettségének megkérdőjeleződése láthatóvá teszi, ahogyan a különféle eredetű, ideológiákat és gyakorlatokat magában foglaló társadalmi és kulturális színterek átfedik az egyes földrajzi tereket (Csurgó 2013: 28). A belga szociológus, Marc Mormont (1987) klasszikus írásában a „rurális tér” fogalmát – a városi kapcsolatokkal, elképzelésekkel rendelkező társadalmi csoportok tevékenységének köszönhetően – nem konkrét terminusként, sokkal inkább egy absztrakt kategóriaként használja. Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy a két hely azonos attribútumokkal bír, vagy a vidéken és városban élő emberek életmódja, felfogása, attitűdje ne térne el egymástól. A két kategória inkább kölcsönösen összetartozó egészként képzelhető el (*interconnected*), s csak egymás figyelembevételével

3 „Elvagyódás, harmóniakeresés, menekülés a zajos nagyvárosi életből – nagyjából ezek azok az érzések, amelyeket egy country, azaz vidéki stílusban berendezett otthon áraszt magából. Az utóbbi években különösen nagy népszerűségnek örvend ez az irányzat, ha te is egy »vidéki kúriát« szeretnél varázsolni otthonodból, kövesd tippjeinket!” (Life.hu, 2015. szeptember 30.) <https://www.life.hu/eletmod/20150928-a-country-videki-lakberendezesi-stilus-jellemzoje.html>

lével értelmezhető (DuPuis 2006, Cloke 1997). A vidék így nem a várostól függetlenül, tőle elkülönülten létező univerzum, nem egy különálló társadalmi világ, hanem a társadalmi kapcsolatok egy sajátosan szerveződő módja, amely leginkább a rurális térhez kapcsolódó gyakorlatok, illetőleg az erről a térről alkotott elképzelések közötti különbségek mentén ragadható meg (Mormont 1987: 17).

E megközelítésmódból következik az a felismerés, hogy a vidék nem értelmezhető étikus kategóriaként, a külső szemlélő pozíciójából nem ragadható meg a vidék és a vidékiség, mint ahogyan nincs sok értelme a „mi a vidék?” jellegű, esszencialista kérdésfelvetéseknek. Ehelyett az ezredforduló környékétől a kutatások egyre inkább arra keresik a választ, hogy a „különböző szereplők hogyan értelmezik és érzékelik a vidéket, és ez mit mond el a társadalom szerkezetéről és hatalmi viszonyairól” (Csurgó 2013: 23) – vagyis az egyes társadalmi aktorok milyen émikus kategóriák mentén írják le hétköznapi tapasztalataikat. A tematikus lapszámban közölt tanulmányok mind a konstruktivista vidékkutatás talaján állnak, és azt vizsgálják, hogyan érzékelik és értelmezik a vidéki tereket a különböző aktorok, milyen – eltérő, esetenként konfliktusos – értelmezési keretek léteznek egymás mellett.

A vidék-város földrajzi elkülönülésnek tetsző másság nem más, mint egy időbeli és az egyéni, illetve közösségi értékekben és önértékelésben, a kapcsolathálózatokban mutatkozó különbség, ami elsősorban az emberek gondolkodásmódjában létezik, a vidékről és a városról alkotott jelentésekben és a reprezentációs gyakorlatokban. A lapszámunkban megjelenő tanulmányok egyrészt nem vitatják azt, hogy a vidékről alkotott elképzelések, a vidék megragadására használt tudományos vagy a közbeszédben bevett kifejezések bizonyos mértékben alkalmasak lehetnek a vidéki szociokulturális életvilág leírására, vagyis a vidéknek megragadhatják egy-egy aspektusát. Másrészt amellet érvelnek, hogy a vidék és város között a diszkurzivitás szintjén megjelenő különbségtételt (akár étikus, akár émikus perspektívában) a társadalmi gyakorlat egyértelműen megkérdőjelezi, tulajdonképpen felülírja. Avagy azt állítjuk, hogy a 21. század elején a helyi társadalmak esetében a vidék és a város percepcióját befolyásolja a társadalomtudományokban és közgondolkodásban uralkodó vidék-város dichotómia, vagyis a diskurzusoknak van társadalmi és kulturális hatása (Foucault 1991: 868–889). Ám a helyiek mindennapi gyakorlatában vidék és város egymástól elválaszthatatlan, természetes módon összetartozó, egymást kiegészítő komplex struktúráként működik.

A modern társadalomtudományokban a kultúra, az emberek és a tér egybeolvása, vagyis a „kulturális különbségek territorizált felfogása” (Niedermüller 2006) értelemszerűen az ezeket a különbségeket hordozó embereket is a térhez kötötte, közösségként vagy társadalomként a térben megnyilvánuló társadalmi szerveződésnek tekintette. Ahogyan a kultúra deterritorializációja megfosztotta a kultúrát földrajzi helyhez kötöttségétől, a vidék fizikai térhez kötöttségének megkérdőjelezése is rávilágított arra, hogy a sokrétű társadalmi terek átfedik a különböző földrajzi tereket, és

a 21. század elején már nem lehet egymástól földrajzi és szociokulturális értelemben elkülönülő vidékről és városról beszélni (Csurgó 2013: 28).

Az emberi tapasztalatok helyhez kötöttsége állandó, ám annak értelmezési keretét kortárs társadalmunkban egyre kevésbé határozza meg önmagában a földrajzi hely és az adott helyszínen érvényesített szemszög. Ennek következtében „egy időben nő a globális iránti fogékonyságunk és a lokálishoz fűződő viszonyunkban rejlő tudatos-ság” (Szécsi 2010: 333), vagyis az emberek viszonya jóval tudatosabb és reflektáltabb saját élethelyzetükhöz és azokhoz a földrajzi és társadalmi keretekhez, amelyeket nap mint nap szemtől szembeni helyzetekben megtapasztalnak. Így alakulhat ki a helyzet, hogy „lelkileg kívül állhatunk azon, amit fizikailag belülről élünk meg” (Meyrowitz 2005: 29), hiszen a médiatér, különösen az újmédia terei lehetőséget biztosítanak arra, hogy az emberek a legkülönfélébb külső perspektíva segítségével értelmezzék az adott helyszínen (vagy a virtuális térben) szerzett tapasztalataikat.

Arjun Appadurai (2001) nyomán napjainkban a *lokálisok* (mint a társadalmi élet sajátossága) kapcsolatokat, valamint kontextusokat, és nem társadalmi fokozatokat vagy térbeliséget jelentenek. A lokális olyan összetett fenomenológiai minőség, „melyet a társadalmi közvetlenség érzete, az interaktivitás technológiái és a viszonylagossá vált kontextusok közötti kapcsolatsor hoz létre” (Appadurai 2001: 3). A szomszédságok mint konkrét, létező társadalmi formák „olyan megragadható közösségek, amelyeket realitásuk – legyen az térbeli vagy virtuális – és a társadalmi reprodukcióra való képességük jellemez” (Appadurai 2001: 4). A különvált – és gyakran egymást keresztező – kortárs globális kulturális folyamatok között Appadurai öt dimenziót különít el: 1. az etnotájak, 2. a médiatájak, 3. a technotájak, 4. a pénzügyi tájak és 5. az ideotájak. Az etnotáj „a mai változó világot alkotó emberekből kirajzolódó táj [...]: a turisták, a bevándorlók, a menekültek, a száműzöttek, a vendégmunkások és a más mozgásban lévő egyének és csoportok [...]” (Appadurai 2008: 245). A globális kulturális áramlások (*flows*) modelljében a különböző dimenziók, tájképek (*scape*) közötti különválások és elkülönbözödések képezik a központi gondolatot, mivel manapság rendkívüli mértékben megnőtt a különbség abban, hogy milyen utakat és miként (sebesség, arány, volumen) követnek az emberek, a képzetek, a gépek, a pénz és az ideák (Appadurai 2008: 249).⁴

Fogalmi keretek a városból vidékre történő mobilitás értelmezésére

A városból vidékre történő (akár időszakos, akár állandó) vándorlás leírására és értelmezésére számos elméleti-fogalmi keret áll rendelkezésre. Az alábbiakban az ellenurbanizáció és vidéki dzsentrifikáció elméleti kereteit vetjük össze a vonatkozó szak-

4 Jelen esetben nem célunk a közösség fogalomtörténetének és a közösségtanulmányoknak a tárgyalása, de ezekhez a teljesség igénye nélkül lásd például Kotics 2007: 23–42, Kovács 2007: 7–21, Tóth G. 2002: 7–31, Sárkány 2000: 57–71, Szécsi 2010: 333–340.

irodalom segítségével, de röviden kitérünk a szuburbanizációs és dezurbanizációs koncepciókra is.

Az ellenurbanizáció kifejezés megalkotója, Bryan Berry (1976) alapvetően demográfiai szemszögből, a népességszám-változás és vándorlási arányok szempontjából tekintett a városból vidékre történő migrációs folyamatra. Definíciója szerint „az ellenurbanizáció egy népesség-dekoncentrációs folyamat, egy elmozdulás a nagyobb mértékű koncentrációtól a kisebb mértékű koncentráció felé” (Berry 1976: 17). Ugyanakkor az idők folyamán a fogalom jelentése gazdagodott a mobilitás motivációjára, a költözők jellegzetes társadalmi helyzetére vonatkozó elemekkel is. Az ellenurbanizáció az urbanizáció negatív következményeire (a városmag leértékelődése, növekvő ingatlanárak, zsúfoltság) adott reakció. Az elmélet alapvetően egyesült királyságbeli kutatásokon alapul, ahol a vidék pozitív képe által motivált középosztály kolonializálásával hozták összefüggésbe (Woods 2006). Mindazonáltal az ellenurbanizáció kutatását alapvetően egy kvantitatív szemlélet jellemzi, egy absztrakt hely- és emberképpel.

A dzsentrifikáció fogalmát a városszociológiai szakirodalomban elsőként Ruth Glass (1964) használta az 1960-es évek elején a londoni East Enden tapasztalt jelenségek leírására. Maga a fogalom az angol *gentry* szóból képződött, melyet eredetileg a Jane Austen-regények világából ismert (Redfern 2003), nem arisztokrata származású vidéki földtulajdonos rétegre használtak, utalva annak feltörekvő középosztályi jellegére. A magyar szóhasználatban azonban továbbra is szerencsétlen konnotációkat kelt a dzsentri kifejezés: a „hétszilvafás nemességre”, azaz a 19. századi lecsúszó, elszegényedő, gyakran értelmiségi vagy hivatalnoki pályára kényszerült nemesi származású rétegekre utaló történelmi fogalom.

Egyes vidékkutatók szerint az ellenurbanizáció és a vidéki dzsentrifikáció nagyjából szinonimái egymásnak, Smith (2002) szerint a vidéki dzsentrifikáció egy a népességföldrajz által vizsgált migrációs folyamatok közül. Ezzel szemben Phillips (2009) és mások is (Newby 1978, Halfacree 2001) amellett teszik le voksukat, hogy a dzsentrifikációnak van egy osztályspecifikuma, ami megkülönbözteti az ellenurbanizációtól: nem minden vidékre költözést, csak a középosztály beáramlását vizsgálja. Ugyanakkor a dzsentrifikációs koncepciót is sokan kritizálják redukcionizmusáért (Abram 1999), amennyiben az osztályfogalommal operálva számos társadalmi dimenziót (például gender) figyelmen kívül hagy. A dzsentrifikációs koncepcióban az osztály a központi fogalom, és a társadalmi nem, kor, etnikum, háztartásszerkezet csak kiegészítői ennek, míg az ellenurbanizációban ezek egyforma súllyal esnek latba. Az ellenurbanizáció és a vidéki dzsentrifikáció koncepciója között Phillips (2009) azt az alapvető különbséget emeli ki, hogy a vidéki dzsentrifikációban van egy politikai/kritikai többlet, amely az ellenurbanizációs koncepcióból hiányzik, ezáltal több annál. Mivel pontosan ez a többlet teszi a közbeszéd és a politika számára kerülendő kifejezéssé, ezért is használják inkább a revitalizáció, regeneráció, reurbanizáció fogalmait. A jelen tematikus lapszám szerzői közül többen (lásd *Tomay Kyra és Völgyi Bence; Ne-*

mes Gusztáv, Orbán Éva és Tomay Kyra; Balogh Pál) ez utóbbi, a városból vidékre mozgó csoportok társadalmi hátterét hangsúlyozó, egyúttal kritikai álláspontot képviselik, szemben a demográfiai(bb), semlegesebb ellenurbanizációs megközelítéssel.

Az ellenurbanizáció fogalmához hasonlóan a szuburbanizáció és a dezurbanizáció is alapvetően a társadalomföldrajz inkább mennyiségi változásokra, mint minőségi jellemzőkre fókuszáló fogalmaiként születtek. A holland iskola (Berg 1982) alapján szuburbanizációról akkor beszélhetünk, ha a lakosság egyes csoportjai, majd később a munkahelyek is kiáramlanak a városmagból a város környékére. Ezt a változást egyfelől a gazdaság átstrukturálódása, másfelől a közlekedés fejlődése teszi lehetővé. Kutatások szerint a városból vidékre vándorlás célterülete kezdetben mindenhol a városkörnyéki vidék, és csak később terjed ki a távolabbi területekre (Gorton et al. 1998, idézi Kovách 2012). Az ellenurbanizáció és a szuburbanizáció közötti különbséget részben éppen a nagyvárostól való távolság jelenti: szuburbanizációnak a nagyvárosi ingázási vonzáskörzetbe történő, míg ellenurbanizációnak az ennél távolabbra történő költözést szokás tekinteni. A szuburbanizáció a társadalomföldrajzi értelmezés szerint a nagyváros decentralizációja, ezzel szemben az *ellenurbanizációs elmélet képviselői szerint* a nyugati társadalmakban a '70-es évektől felgyorsuló városi kirajzás minőségileg más, mint a városi terjeszkedés szuburbanizáció fogalmával leírható korábbi szakasza (Kovách 2012). A lapszám szerzői közül egyedül Vigvári András foglalkozik a városkörnyéki költözéssel, azonban az általa vizsgált zártkerti kiköltözés korántsem tekinthető a szuburbanizáció klasszikus – középosztályi – változatának, sokkal inkább sajátosan kelet-európai gyakorlatnak: a szegénységi szuburbanizáció (Csizmady et al. 2019, Dövényi–Kovács 1999) egy alete.

A lapszám cikkei

Jelen lapszám elkészítésének ötletét a MUT szervezésében 2020. november 18–19-én megrendezett XXVI. Országos Urbanisztikai Konferencia „Vidéki térségek szerepváltozásai” című szekciója (szekcióvezető Kószeghy Lea) adta, a lapszamban olvasható cikkek egy része az ott elhangzott előadások írott, aktualizált változata. Másfelől jól jelzi a város és vidék egybeforrását, összetartozását is, hogy éppen egy urbanisztikai konferencián nyílt lehetőségünk a vidék aktuális folyamatairól, területfejlesztési kihívásairól beszélgetni. Azóta a téma aktualitása csak még inkább fokozódott, hiszen az „elvágyódás”, a vidék iránti vonzalom nem mindig spontán folyamatok fejleménye. Nagyon is sok múlik azon a tágabb társadalmi-gazdasági-politikai környezeten, amely akár globális szinten (mint a közelmúltbeli Covid19-járvány idején), akár nemzeti keretek között (a retorikaitól a különféle konkrét anyagi támogatásokig, például falusi CSOK stb.) a vidéknek „kedvez”,⁵ minek eredményeként várhatóan az elkövetkező években

5 „Egyre többen választják a vidéki életet, meglátják benne a boldogulás lehetőségét – mondta Nagy István agrárminiszter a Századvég Konjunktúrakutató Zrt. Vidék Konferencia 2021 rendezvényén csütörtökön Budapesten. Hozzátette: tavaly a fővárosból több mint 16 ezer, a többi városból 2600 ember költözött el, miközben a községekben élők száma 19 ezerrel nőtt. Ezek a számok is azt bizonyítják, hogy az emberek egyre jobban elvágyódnak a természetközelebbi életforma felé – mondta,

egyre többen választják majd hazánkban is ezt az életformát, akár kétlakiként, akár teljes mértékben vidékre költözve. Kutatásaink ezért itt közel sem érnek véget, szeretnénk a továbbiakban is megmutatni, mivel jár, milyen lehetőségeket és veszélyeket rejt egy-egy strukturális-politikai beavatkozás a vidék átalakulására nézve.

A jelen lapszám tanulmányai több különböző OTKA-kutatáshoz kapcsolódnak: a tanulmányok közül három a Lo-Káli, „Mítosz és realitás, helyi élelmiszerrendszer a »Magyar Provence«-ban – diskurzusok, termelők, vásárlók és társadalomgazdasági hatások” (K-129097) című kutatás eredményeinek felhasználásával, kettő „A vidéki dzsentrifikáció szerepe a településfejlesztésben” című (FK-138098) NKFIH által finanszírozott kutatáshoz kapcsolódóan, és egy az „Alkalmazkodóképesség és helyi identitás vidéken” (NKFI-1135676) című kutatás keretében jelenik meg.

Külön örömeinkre szolgál, hogy a lapszám szerzői között összesen öt doktorandusz szerepel: ketten tanulmányaik elején (az EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 azonosítószámú, „Tehetségből fiatal kutató. A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban” elnevezésű projekt támogatásával a Széchenyi 2020 program keretében, európai uniós társfinanszírozással), hárman a záráshoz közel vagy a diszsertáció leadásán éppen túl vettek részt a tanulmányok elkészítésében.

A lapszámában megjelenő cikkek különböző elméleti megközelítéssel és különböző technikákkal, de alapvetően mind kvalitatív (szociológiai és kulturális antropológiai) kutatómódszertannal végzett kutatásokon alapulnak. Közös bennük, hogy nagy hangsúlyt fektetnek azokra a kulturális áramlatokra, a társadalmi imagináriusra (Appadurai 1996, 2008), másfelől azon strukturális tényezőkre: vonzásokra és nyomásokra, melyek elképzelhetővé (lehetséges világokká) és megvalósíthatóvá teszik a városi térből való kilépést és az elképzelt vidék, terek és közösségek megteremtését, legyen szó akár rövid távú kiszakadásról (a falusi turizmus felvirágzása esetén), akár teljes életmódváltásról (a vidéki dzsentrifikáció vagy a zártkerti szegénységi kiköltözés esetén). Az idealizált vidékképek, vidéknosztalgia (Csurgó 2007, 2014) mellett a tanulmányokban vizsgáljuk azt is, hogyan sikerül az „elképzelt vidéki élet” megvalósítása, milyen alkalmazkodási stratégiákat és megélhetési gyakorlatokat követnek a helyben élők és az újonnan érkezők (lásd Balogh Pál cikkét). A cikkek azt is elemzik, hogy létrejön-e a közösség érzése, és ha igen, miként, megtörténik-e a közösségiség megélése (Tomay–Völgyi), és az újonnan érkező szereplők miként vállalnak felelősséget a helyért (természeti és épített környezet) és a helyben élőkért (Lajos–Szijártó) ebben az új, kevert összetételű társadalmi közegben.

Csurgó Bernadett, Horzsa Gergely és Megyesi Boldizsár *A vidékimázs és helyi identitás kutatásának lehetőségei és módszerei* című cikkében egy szisztematikus szakirodalmi elemzés eredményeit tárja elénk a vidékimázs, vidékidill, vidékreprezentáció és vidékidentitás fogalmai mentén, valamint kitérnek arra is, milyen módszerekkel

kiemelve: a magyar vidék alkotja Magyarország gerincét [...] a magyar vidék vitathatatlanul feljövőben van. [...] Kiemelte, a kormány döntése szerint háromszor több forrás jut vidékfejlesztésre a következő időszakban.” (2021. november 4. kormány. hu, <https://kormany.hu/hirek/egyre-tobben-valasztjak-a-videki-eletet>)

kutatták a nemzetközi kutatók a tágan értelmezett vidékimázst és vidékidentitást az elmúlt húsz évben. Végül összevetik a különböző módszertani megközelítések lehetséges korlátait és előnyeit.

Lajos Veronika és Szijártó Zsolt *A Káli-medence alakváltozásai 2.0 – Régi és új elittek, vállalkozók, kulturális brókerek a rurális térben* című cikkében ugyancsak hosszabb időtávot befogva két, a Káli-medencében közel húsz év különbséggel végzett kutatás alapján arra a kérdésre keresi a választ, hogy a területre különböző időszakokban költöző társadalmi elittek mennyiben, milyen területeken és mivel járultak hozzá a lokális társadalomban és gazdaságban végbement változásokhoz. Továbbá ezek milyen összefüggésben vannak a felelősség kérdésével.

Tomay Kyra és Völgyi Bence *Közösség és dzsentrifikáció egy vidéki településen* című tanulmánya azt vizsgálja, hogy miként hat a vidéki dzsentrifikáció folyamata a helyi közösségre egy dél-dunántúli aprófalú esetében, hogy a dzsentrifikáció jellegzetes szakaszai során a településre érkező eltérő értékrendű és státuszú beköltözői hullámok miként módosítják a gazdasági együttműködéseket és társadalmi-hatalmi hierarchiákat, létrejönnek-e közös értékek és közös célok a település lakói, illetve azok részcsoportjai között.

Nemes Gusztáv, Orbán Éva és Tomay Kyra *Meghasadt valóságok – dilemmák a turizmus és a dzsentrifikáció szerepéről a vidék fejlődése kapcsán* című cikke a vidéki turizmus területi alapú fejlesztésben betöltött szerepét, az ezzel kapcsolatos sikereket és dilemmákat tárgyalja két divatos hazai desztináció példáján. Eredményeik szerint a „turizmusipar” előretörésének helyi következményei még a (gazdaságilag) sikeres lokalitások esetében is számos dilemmát vetnek fel, gyakran csak díszletként használva a természeti, épített és kulturális értékekben bővelkedő tájakat. Elemzésük párhuzamot von a dzsentrifikációs és városrehabilitációs szakpolitikák jól ismert, sokszor leírt működése és a vidéki dzsentrifikáció jelenleg kibontakozó térségfejlesztési funkciói között.

Balogh Pál *Sajtkészítők a Balaton-felvidék helyi élelmiszerrendszerében. Táj és gazdaság összefüggései jelenkori kistermelői gyakorlatokban* című cikke egy mikroperspektívából, a kézműves sajt készítő példáján keresztül vizsgálja a helyi élelmiszerrendszer és a városról vidékre költöző termelők működését a turizmus és dzsentrifikáció által erősen érintett Balaton-felvidéki terepen. A tanulmány rámutat, hogy a tér által meghatározott turizmus jelentős hatást tud gyakorolni a termelői gyakorlatokra, a turizmus képes hozzájárulni olyan gazdaságok fennmaradásához is, melyek enélkül nem tudnának sikeres gazdasági gyakorlatokat folytatni.

Vigvári András *A külterületi zártkertek benépesülése a lakhatási válság árnyékában. Egy Budapest környéki eset tanulságai* című tanulmánya két szempontból is kakukktójas: egyfelől a lapszám empirikus munkái közül ez a cikk foglalkozik egyedül (nagy)városkörnyéki költözéssel, másfelől a szerző által vizsgált külterületi zártkertekbe való kiköltözés szereplői jellemzően alacsonyabb társadalmi státuszú rétegekből kerülnek ki, mint a korábbi tanulmányok szereplői. Tanulmánya ugyanakkor nagyon is szerves

egészet alkot a lapszám többi cikkével, amennyiben ugyanúgy azt vizsgálja, milyen értékek, vonzerők motiválják az egykori mezőgazdasági területekre (zártkertekbe) történő költözést, illetve milyen strukturális folyamatok járultak hozzá ehhez a rendszerváltást követő egyes időszakokban.

Irodalom

- Abram, S. (1999): Up the Anthropologist. *Journal of Rural Studies*, 15: 119–120.
- Appadurai, A. (1996): *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press.
- Appadurai, A. (2001): A lokalitás teremtése. *Regio*, 3: 4–31.
- Appadurai, A. (2008): Különválások és különbségek a globális kulturális gazdaságban. In Niedermüller, P. – Horváth, K. – Oblath, M. – Zombory, M. (szerk.): *Sokféle modernitás. A modernizáció stratégiai és modelljei a globális világban*. Budapest: L'Harmattan Könyvkiadó, 238–261.
- Bell, D. (2006): Variations on the Rural Idyll. In Marsden, T. – Mooney, P. – Cloke, P. (szerk.): *The Handbook of Rural Studies*. London: SAGE Publications Ltd., 149–160.
- Berg, L. – Drewett, R. – Klaassen, L. H. (1982): *A Study of Growth and Decline*. Oxford: Pergamon Press.
- Berry, B. (1976): The Counterurbanization Process: Urban America since 1970. In Berry, B. (ed.): *Urbanization and Counter-urbanization – Urban Affairs Annual Reviews* 11, 17–30.
- Cloke, P. (1997): Country Backwater to Virtual Village? Rural Studies and 'The Cultural Turn'. *Journal of Rural Studies*, 13 (4): 367–375.
- Csité, A. (1999): A paraszti közösségtől a ruralitásig. A nemzetközi vidékkutatások utóbbi harminc évének néhány kulcsproblémája. *Szociológiai Szemle*, 3: 134–153.
- Csizmady, A. – Hegedüs, J. – Vonnák, D. (2019): Lakásrezsims és a devizahitel-válság: intézményi és egyéni stratégiák. *Szociológiai Szemle*, 29(1): 4–32. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2019.1.1>
- Csurgó B. (2007) Képek és képzetek a mai magyar vidékről. In Kovács I. (szerk.): *Vidékiek és városiak. A tudás- és imázshasználat hatásai a vidéki Magyarországon*. L'Harmattan – MTA PTI, 45–67.
- Csurgó, B. (2013): *Vidéken lakni és vidéken élni: A városból vidékre költözők hatása a vidék átalakulására*. Budapest: Argumentum – MTA TTK Szociológiai Intézet.
- Csurgó, B. (2014): A vidék nosztalgiaja: kulturális örökség, turizmus- és közösség-szervezés három észak-alföldi kistérségben. *socio.hu*, 4(2): 1–20. <http://doi.org/10.18030/SOCIO.HU.2014.2.1>
- Dövényi, Z. – Kovács, Z. (1999): A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén. *Földrajzi Értesítő*, 1–2: 33–57.
- DuPuis, E. M. (2006): Landscapes of Desires? In Cloke, P. – Marsden, T. – Mooney, P. H. (szerk.): *Handbook of Rural Studies*. London: Sage Publications, 124–133.

- Foucault, M. (1991): A diskurzus rendje. *Holmi*, 7: 868–889.
- Glass, R. (1964): *London*. London: MacGibbon and Kee.
- Halfacree, K. (2001): Constructing the Object. *International Journal of Population Geography*, 7: 395–411.
- Hunfy (1873): Vasárnapi csevegések. *Kolozsvári Közlöny*, 18(90).
- Kotics, J. (2007): A magyar közösségkutatások XX. századi története. In Kovács, É. (szerk.): *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE BTK Kommunikációs Tanszék, 23–42.
- Kovách, I. (2007): A múlt és jelen vidékképe. Bevezetés. In Kovách, I. (szerk.): *Vidék és falukép a változó időben*. Budapest: Argumentum, 7–11.
- Kovách, I. (2012): *A vidék az ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai*. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet): Argumentum Kiadó.
- Kovács, É. (2007): A közösségtanulmányoktól a lokalitás megismeréséig. In Kovács, É. (szerk.): *Közösségtanulmány. Módszertani jegyzet*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE-BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 7–21.
- Kovács, É. (2013): Bevezetés. In Kovács, É. – Vidra, Zs. – Virág, T. (2013): *Kint és bent. Lokalitás és etnicitás a peremvidékeken*. Budapest: L'Harmattan Könyvkiadó, 7-19.
- Megyesi, B. (2007): A magyar lakosság vidékkel kapcsolatos attitűdjei. In Kovách, I. (szerk.): *Vidékiek és városiak. A tudás-és imázshasználat hatásai a vidéki Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan – MTA PTI, 27–45.
- Meyrowitz, J. (2005): A glocalitás hajnala. A hely és önazonosság új élménye a globális faluban. *Világosság*, XXXVI., 6: 29–30.
- Mormont, M. (1987): Rural Nature and Urban Natures. *Sociologia Ruralis*, 27(1): 3–20.
- Newby, H. (1978): The Rural Sociology of Advanced Capitalist Society. In Newby, H. (szerk.): *International Perspectives in Rural Sociology*. Chichester: Wiley.
- Niedermüller, P. (2006): A lokalitás metamorfózisai. *Replika*, 56–57: 33–44.
- Phillips, M. (2009): Counterurbanisation and Rural Gentrification: an Exploration of the Terms. *Population, Space and Place*, 16: 539–558 (2009) <https://doi.org/10.1002/psp.570>
- Redfern, Paul A. (2003): What Makes Gentrification 'Gentrification'? *Urban Studies*, Vol. 40(12): 2351–2366, <https://doi.org/10.1080/0042098032000136101>
- Redfield, R. (1947): The Folk Society. *American Journal of Sociology*, 52(4): 293–308. <https://doi.org/10.1086/220015>
- Sárkány, M. (2000): Közösségtanulmányok és összehasonlításuk lehetőségei. In Uő: *Kalandozások a 20. századi kulturális antropológiában*. Budapest: L'Harmattan, 56–71.
- Smith, D. (2002): Extending the Temporal and Spatial Limits of Gentrification. *International Journal of Population Geography*, 8: 385–394.

- Szécsi, G. (2010): A közösség mint bizalmi folyamat. Közösségfogalom az elektronikus kommunikáció korában. In Gábor, Gy. – Vajda, M. (szerk.): *A lét hangoltsága*. Budapest: Typotex, 331–340.
- Szijártó, Zs. (2002): Turizmus és regionalizmus a Káli-medencében. Egy kutatás tapasztalatai. In Fejős, Z. – Szijártó, Zs. (szerk.): *Egy tér alakváltozásai. Esettanulmányok a Káli-medencéből*. Budapest: Néprajzi Múzeum, 7–21.
- Tóth, G. P. (2002): A „közösség”. Egy fogalom megalkotása, kiteljesedése, széthullása és felszámolása. In Pócs, É. (szerk.): *Közösség és identitás (Studia Ethnologica Hungarica III.)*. Budapest: L'Harmattan, 9–31.
- Tönnies, F. (2004): *Közösség és társadalom*. Budapest: Gondolat Kiadó.